

**ПРЕСА УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ
У ПОВОЄННІЙ НІМЕЧЧИНІ (1945–1948 рр.)
ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ**

Наталія Кузіна

**THE UKRAINIAN EMIGRANT PRESS IN GERMANY
AFTER SECOND WORLD WAR (1945–1948)
AS A SOURCE FOR INVESTIGATION OF HISTORICAL
AND CULTURAL HERITAGE OF THE UKRAINIAN DIASPORA**

Natalia Kuzina

The collection of periodicals of camps for displaced persons and the Ukrainian emigrant press are considered as a study source for investigation of historical and cultural heritage of the Ukrainian Diaspora. It is highlighted that despite challenging conditions after the Second World War, the Ukrainian emigrants cared not only about material needs, but also preserved national cultural heritage. It is argued that the process mentioned above took place in constant struggle with the Soviet repressive system, which aspired to bring back as many displaced persons as possible. However, deliberate Ukrainian intellectuals had different political views but were united by the Ukrainian national idea and created significant historical and cultural heritage after the Second World War, particularly in Germany, part of the heritage was described on the pages of periodicals of the Ukrainian Diaspora.

Number and social composition of the Ukrainian emigrants after the Second World War in Germany and Austria is analyzed on the basis of the periodicals, particularly «The Bulletin of Information Help Service». Establishment of educational institutions, archives and libraries in 1945–1948 in Germany is described. Considerable attention is paid to analysis of periodical the «UFAS Chronicle», and investigation of activities of the museum-archive, scientific library and «The Society for the Protection of Ukrainian Heritage Abroad» of the Ukrainian Free Academy of Science in Germany is based on these materials. Significant attention should be drawn to activities of the Scientific and Research Institute of the Ukrainian Martyrology of the Ukrainian Political Prisoners League.

Study of the Ukrainian Diaspora periodicals enables to formulate source study vision for students to understand participation of Diaspora in preservation of the heritage and ways of utilization in tourist activities.

Keywords: historical and cultural heritage of the Ukrainian Diaspora, periodicals, displaced persons, library.

В сучасних умовах для українського етносу, який характеризується однією з найбільших у світі діаспор, набуває особливої актуальності дослідження своєї історико-культурної спадщини на територіях інших країн, оскільки дає можливість збереження етнічної ідентичності закордонних українців. Цінність історико-культурної спадщини української діаспори визначається також тим, що в результаті знищення багатьох пам'яток в Україні, лише збережені матеріальні об'єкти за кордоном дають змогу відтворити історичні реалії. Вивчення історико-культурної спадщини української діаспори, на нашу думку, є важливим науково-практичним завданням формування фахової підготовки ОС магістрів спеціалізації «Історичне туризмознавство».

Загалом проблема дослідження української діаспори була достатньо широко представлена в українській еміграційній історіографії, яка містить багатий фактологічний матеріал. Найбільш

ґрунтоване дослідження української еміграції в Німеччині та Австрії в повоєнний час здійснив В. Маруняк (Маруняк 1985).

Новий період дослідження даної проблеми розпочався в сучасній українській історіографії з проголошенням незалежності. В першу чергу, в академічних дослідженнях було обґрунтоване поняття українська діаспора (Атаманенко 2007, с. 662) та історико-культурна спадщина української діаспори (Смолій та ін. 2015, с. 361–425). Частково проаналізована преса переміщених осіб у дослідженні І. Тюрменко, зокрема на основі Українського бюлетеня інформації, з особового архіву бл. п. о. Т. Міненка (Вінніпег) (Тюрменко 2018, с. 51–57).

Професорка Стрільчук Л. В. підкреслює, що таборовий період української еміграції після Другої світової війни позначився активною видавничою діяльністю. Передусім згадується про створення на початку 1946 р. Союзу української демократичної преси в Регенсбурзі, який об'єднав українських журналістів навколо тижневиків «Наше життя», «Слово», «Українські Вісті». 2–3 червня 1946 р. в Новому Ульмі відбувся перший з'їзд українських журналістів еміграції. Саме на ньому утворено Спілку українських журналістів на еміграції, яка взяла на себе координацію налагодження зв'язків із європейськими й американськими бібліотеками та забезпечення необхідною (україномовною) літературою українських ПО в таборах (Стрільчук 2016, с. 72.).

До історико-культурної спадщини належать також історичні споруди, пов'язані з розміщенням в них українських емігрантських часописів. До предмету нашого дослідження відноситься оцінка газети «Українські вісті». Заснована у німецькому місті Новому Ульмі письменником, громадсько-політичним діячем, публіцистом, виразником свободолобства українського народу І. Багряним, де він працював з 1948 по 1963 рр., часопис, за оцінками науковців, став справжнім єднанням літературних і наукових сил на еміграції (Смолій та ін. 2015, с. 375).

В американській зоні окупації впродовж 1946–1948 рр. налагоджено активну видавничу діяльність українськими ПО. На основі дослідження В. Маруняка, сучасна українська історіографія у видавничій діяльності українців у Німеччині та Австрії виділяє два виразні етапи. Перший (1945–1948 рр.) – коли з'являються видання, різні за характером та періодичністю. Та другий (1948–1951 рр.) – зростання якості й тиражів видань. Видавничу діяльність реалізовували за кількома напрямками: художня література, наукові видання та студійні посібники, підручники, а також політична публіцистика. Серед прози особливо популярні були короткі твори (оповідання, новели, нариси). Найбільш помітними й популярними емігрантськими письменниками стають Іван Багрянний, Василь Барка, Яр Славутич, Олег Зуєвський (Стрільчук 2016, с. 72–73). Предметом нашого дослідження є преса першого етапу – 1945–1948 років.

Питання вивчення української історико-культурної спадщини за часів незалежності вперше порушили в 1995 році український науковець Сергій Кот та австралійський дослідник Петро Кардаш (Смолій та ін. 2015, с. 361). Науковці Інституту історії України НАН України продовжили розробку цієї тематики й здійснили підготовку тому «Зводу пам'яток історії та культури України за кордоном», де визначили напрями дослідження та методи поцінування культурної спадщини народу України за кордоном. Практичне значення сформульованих теоретичних положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що вони можуть слугувати методологічною основою для реалізації програм із дослідження, поцінування, оптимізації використання культурної спадщини (Смолій та ін. 2015, с. 362). При проведенні даного дослідження ми також користувались розробками науковців Інституту історії НАН України щодо методики визначення та систематизації пам'яток.

Метою статті є розширення джерельної бази історико-культурної спадщини української діаспори, введення до наукового обігу нового фактологічного матеріалу із онлайн колекції періодики таборів для переміщених осіб та преси української еміграції НБУВ та можливість використання сучасних методів дослідження в навчальному процесі.

По закінченні Другої світової війни велика кількість громадян з різних країн опинилися в силу тих чи інших обставин у повоєнній Німеччині та Австрії. Це були остарбайтери, військово-полонені, в'язні і політичні емігранти, які зосередилися в таборах для біженців. Спочатку такі

громадяни отримали статус «ді-пі» (ді-пі – з англ. «дисплейсд персон», тобто позбавлені місця), пізніше – переміщені особи, потім – втікачі. Ними опікувалися міжнародні організації, і зокрема, з 1943 р. УНРРА (УНРРА – United Nations Reconstrion and Rehabilitation Administration), а з 1948 р. права останньої перебрала IPO (IPO – Internetal Refugees Organization). Ці організації керували мережею таборів для втікачів, надавали останнім правовий захист, матеріальну допомогу, влаштовували їхню подальшу долю. Головним завданням організацій стало надання допомоги переміщеним особам повернутися додому, або виїхати до інших країн на постійне поселення. З міжнародними організаціями активно співпрацювали українські допомогіві комітети (далі – УДК), метою діяльності яких був правовий захист українців, не допущення насильницької репатріації та надання різнобічної допомоги, в тому числі й у справі переселення (Тюрменко 2018, с. 54).

З Українського бюлетеня інформації, який виходив на правах рукопису, та Бюлетеня допомогової інформаційної служби можна більш детально дізнатися про діяльність УДК. Зокрема, в зверненні до американської діаспори, Центральне Представництво Українське в Німеччині підкреслюють, що через «нашу невідрадну ситуацію, навіть не зважуємось викривати число української еміграції, щоб не викликати репатріацію, оскільки Москва не заспокоїться» (Бюлетень 1946, № 1, с. 3). Занепокоєння було викликане тим, що більшість емігрантів були вихідцями «із Західної України, Закарпаття та стара еміграція, яка є небезпечним свідком», злочинів радянської влади. «Та вже не треба ні підкреслювати, що задумана генеральна ліквідація української еміграції означувала б рівночасне задушення ідеї української державності. Тому передаємо в Ваші руки й долю не тільки окремих українських людей, але цілої еміграції, збереження якої, це вже не питання матеріальної допомоги, чи суспільної опіки, але одна з важних національних проблем української державності.» (Бюлетень 1946, № 1, с. 3). Як зазначають сучасні дослідники, була помітна досить суттєва різниця між українськими переміщеними особами, які походили з Галичини та, наприклад, Східної чи Центральної України (Стрільчук 2016, с. 73).

Аналіз документів засвідчує та підтверджує думку Стрільчук Л. В., що вихідці із Західних теренів України були найбільш консолідованою групою. Очевидно, що на це були певні причини, як наприклад, досить короткий період перебування під впливом радянської тоталітарної системи й у зв'язку з цим – послідовна позиція в обстоюванні національних інтересів, мови, культури. До цього переліку слід віднести й громадянсько-політичні та культурницькі традиції, які були притаманні на той час більшості західників, сформовані такими потужними та авторитетними на українських теренах громадсько-культурними об'єднаннями, як «Просвіта». І підтвердження цього – послідовне пропагування головних просвітянських цінностей: української національної ідеї, культури, традицій, історії (Стрільчук 2016, с. 73).

На сьогодні визначити кількість українських емігрантів досить складно. Тому, на нашу думку, заслуговують на увагу дані звіту Центрального представництва української еміграції (ЦПУЕ), подані на засідання Ради ЦПУЕ 10 липня 1946 року в Аугсбурзі про чисельність еміграції. Зокрема, разом української еміграції в Німеччині та Австрії нараховувалось 225 тис. чол. в таборах та 35 тис. поза таборами, з них в американській зоні – 102 тис. чол. в таборах та 10 тис. чол. поза таборами, в англійській зоні відповідно – 83 тис. та 15 тис., в французькій зоні – 16 тис. та 3 тис.; в Австрії 23500 та 7000. Важливим моментом є розподіл за релігіями: Німеччина – греко-католики 51%, православні – 47%, інші – 2%; Австрія – греко-католики – 67%, православні – 32 %, інші – 1%. Відзначено також кваліфікацію працездатних: середня і вища освіта у Німеччині 20,5%, в Австрії – 18,5%; нижчі кваліфікації – 79,5%, в Австрії – 81,5%; непрацездатних до цілої кількості – 29% в Німеччині та 21,5% в Австрії (Бюлетень 1946, № 5, с. 3).

До пам'яток української спадщини відносяться інституції, створені українськими емігрантськими колами, в яких працювали вихідці з України. Авторитетним науковим центром української еміграції став Український науковий інститут (УНІ), створений у Берліні 10 листопада 1926 р. Інститут був заснований Українським товариством допомоги біженцям, яке очолювала дружина колишнього гетьмана Української Держави Павла Скоропадського – Олександра Скоропадська. Інститут існував як філія Берлінського Фрідріх Вільгельм університету. В інституті

було створено чотири науково-дослідні кафедри: української історії, яку очолював Д. Дорошенко, історії української державності – В. Липинський, духовної культури І. Мірчук, історії матеріальної культури – В. Залозецький (Смолій та ін. 2015, с. 372). В досліджуваній нами колекції в даному контексті заслуговує на увагу стаття, присвячена пам'яті Олександри Скоропадської, де аналізується робота гетьманського руху після Другої світової війни. Зокрема, зазначено, що гетьманці «одні з перших брали на себе невдячну й небезпечну роботу рятування українських людей з большевицьких пазурів» (Базилевський 1952, с. 4). Також відзначено роль гетьманського руху в організації таборів для переміщених осіб у Німеччині, реєстрації українського населення та спротив органам НКВС щодо репатріації, тобто «разом з іншими українськими патріотами провели тяжку організаційну роботу, яка дала захист і притулок українським скитальцям» (Базилевський 1952, с. 4).

За класифікацією Інституту історії України НАН України до пам'яток історії відносяться об'єкти, пов'язані з накопиченням та збереженням культурно-освітнього потенціалу української еміграції: музеї, бібліотеки, архіви. При визначенні культурного осередку як пам'ятки історії та культури української діаспори слід звертати увагу на дату його заснування, політичну спрямованість (враховуючи різнобарвність політичних спрямувань української еміграції), на особистість засновника та керівника установи, участь у цьому процесі видатних українських науковців, громадських діячів, наявність у колекціях особистих речей, книжкових колекцій, персональних архівів видатних особистостей (Смолій та ін. 2015, с. 375).

Одним з найбільших музеїв-архівів, створених українцями в еміграції, є Музей-архів Української вільної академії наук у США (Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.), який сьогодні знаходиться у Нью-Йорку. Започатковано збирання цієї колекції було у Німеччині 1945 р., коли з ініціативи українських вчених-емігрантів, що внаслідок подій Другої світової війни опинилися на Заході була заснована в Аугсбурзі Українська Вільна Академія Наук (УВАН). 10 жовтня 1945 р. при УВАН було засновано Музей-архів та бібліотеку, біля джерел яких стояли такі відомі діячі, як В. Міяковський (перший директор), В. Дорошенко, А. Животко, Л. Бачинський, М. Марковський, І. Коровицький. З самого початку Музей-архів поставив собі за мету збирати матеріали для майбутніх сховищ вільної України (Смолій та ін. 2015, с. 376).

В досліджуваному нами он-лайн архіві періодики української діаспори заслуговує на увагу процес створення «Товариства Охорони українських пам'яток на Чужині» у березні 1946 року при Українській Вільній Академії Наук. Його мета: «розгорнення роботи щодо реєстрації, фіксації та збирання друкованого, рукописного і речового матеріалу для історії духовного і матеріального життя нашого народу на чужині» (Бюлетень 1946, № 2, с. 11). В статті вказуються три музейно-архівні групи в Аугсбурзі, Ашафенбурзі та Мюнхені, що вже започаткували збирання музейно-архівних матеріалів та «Залізного українського друкованого слова» для майбутніх центральних українських бібліотек. За задумом організаторів Товариство охорони мало стати посередником між громадянством і музейно-архівною секцією Української Вільної Академії Наук. Найактивніше справа нагромадження архівних і книжкових матеріалів, на що була спрямована майже вся діяльність Товариства охорони була організована в американській зоні. В одинадцяти осередках проводила свою діяльність секція охорони могил. Були виготовлені проекти пам'ятників та розроблений повний опис могил, для узгодження своєї діяльності з «Комісією для дослідження мартирології» (Бюлетень 1946, № 2, с. 11). Також 3 серпня 1946 року розпочав свою діяльність Науково-дослідний Інститут Української Мартирології при Лізі Українських політв'язнів (НДІУМ), який ставив завдання: «збирати, переховувати, науково-досліджувати та видавати систематичні збірники про жертви українського народу, які він приніс під час визвольної боротьби від найдавніших часів за свої державно-політичні ідеали» (Літопис ВУАН 1947, № 4, с. 9). У звіті також вказується, що при Товаристві по охороні українських пам'яток на чужині організовано музей для збирання документальних, друкованих, фотографічних, меморіальних та речових українських пам'яток, в якому кількість матеріалів на 1 січня 1947 року досягла понад 14 000 одиниць (Літопис ВУАН 1947, № 4, с. 7).

Бібліотеки, які знаходяться за кордоном і утворені українською еміграцією, за класифікацією науковців Інституту історії України НАН України, можна розподілити на декілька груп, зокрема на: бібліотеки українці при Національних книгозбірнях та освітніх закладах зарубіжних країн; бібліотеки при дослідних центрах та навчальних закладах зарубіжних країн, створені українцями (Смолій та ін. 2015, с. 379).

Наприклад, в «Літописі ВУАН» за 1947 рік зазначається, що при Українській Вільній Академії Наук організовано центральну наукову бібліотеку, яка на 1 січня 1947 р. нараховувала 480 книжок і 300 журналів. Президентом УВАН на той час був професор Дмитро Дорошенко (Літопис ВУАН 1947, № 4, с. 7). А вже на 31.12.1947 року Наукова бібліотека ВУАН «мала 1048 книжок, 115 томів українських журналів, 93 англійських, 1020 німецьких і 29 французьких, разом 3 225 книжок» (Літопис ВУАН 1948, № 3, с. 13). В подальшому, упродовж 1950–1952 рр. Музей-архів та бібліотеку УВАН з Німеччини було перевезено до США.

Наукова спільнота в Німеччині в своїй роботі керувалась кращими прикладами збирання бібліотечних колекцій у США. Зокрема, в «Літописі УВАН» вміщено передрук із часопису «Америка» (Філадельфія, 1946 р.), на правах рукопису, накладом у 200 примірників про заснування Українського бібліотечного товариства у Каліфорнії. Показово, що для нього була обрана найкраща бібліотека – Hoover Library on War, Revolution and Peace – наукова бібліотека, до якої звертались вчені всього світу. Спочатку, в 1943 році після переговорів Івана Петрушевича, професора Володимира Тимошенка при бібліотеці була утворена спеціальна Українська секція. В лютому 1945 р. колекція поповнилася «щедрим даром (5 скринь книжок) пані Тетяни Орлик», що послужило основою для заснування Українського Бібліотечного Товариства у Каліфорнії (Ukrainian Library Society of California) (Літопис ВУАН 1946, № 1, с. 8). Метою Товариства було «збирати всяку літературу про Україну і українців як в нашій так і в чужих мовах, як: книжки, брошури, часописи, мапи, музику, образи, афіші та всякі документи відносно української культури і суспільного життя» (Літопис ВУАН 1946, № 1, с. 11).

Таким чином, лише дослідження групи пам'яток, пов'язаних з діяльністю української інтелігенції в повоєнній Європі та США, показує важливість ролі історико-культурної спадщини в збереженні здобутків культури українського народу. Створення онлайн архіву української періодики, на нашу думку, є важливим кроком до бази даних об'єктів української культурної спадщини за кордоном, що розширює коло дослідників в різних галузях історичної науки. Зокрема, поза нашим дослідженням залишились видання ОУН-УПА, студентських та мистецьких об'єднань, церковних видань. Тому, наукові дослідження потребують подальшого фахового опрацювання матеріалів періодики української еміграції.

Список джерел та літератури

АТАМАНЕНКО, А., 2007, Діаспора. У: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Енциклопедія Сучасної України. Т. 7. Київ, с. 662–665.

БАЗИЛЕВСЬКИЙ, М., 1952, Гетьманова Олександра // Ранок, 1, с. 2–5. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/909/39471/>

1946, Взаємини з заокеанською Україною... до українців американського континенту // Бюлетень доповідної інформаційної служби 1, 3. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/1070/80834/>

1946, Звіт з діяльності ЦПУЕ за два місяці, поданий на засідання Ради ЦПУЕ 10 липня б. р. в Аугсбурзі // Бюлетень доповідної інформаційної служби. 5, с. 3. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/1070/80826/>

1947, Звіти наукових установ і організацій за 1945–46 роки // Літопис ВУАН, 4, с. 6–10. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/1082/80950/>

МАРУНЯК, В., 1985, Українська еміграція в Німеччині та Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Мюнхен: Академ. вид-во д-ра Петра Белея

1946, Організація і характер бібліотеки // Літопис ВУАН, 1, с. 10–12. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/1082/80952/>

1946, Освіта-Мистецтво // Бюлетень допомогової інформаційної служби, 2, с. 9–11. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/1070/80830/>

1946, Стаття без назви // Літопис ВУАН, 1, с. 1–9. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/1082/80952/>
СМОЛІЙ, В. А. та ін., 2015, Культурна спадщина в контексті « Зводу пам'яток історії та культури України. Київ: Інститут Історії України.

СТРІЛЬЧУК, Л., 2016, Просвітницька діяльність української інтелігенції в таборах для переміщених осіб у західних окупаційних зонах (1944–1951 рр.) // Науковий вісник Східноєвропейського університету, 3, с. 69–74. Режим доступу: [http // esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/9521](http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/9521)

ТЮРМЕНКО, І. І., 2018, Документальна україніка про становище українських переміщених осіб у повоєнній Європі // Емінак: науковий щоквартальник, 3 (23), Т. 2, с. 51–57. Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/37529>

1948, Українська Вільна Академія Наук в 1947 р. // Літопис ВУАН, 3, с. 5–17. Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/1082/80951/>

References

ATAMANENKO, A., 2007, Diaspora [Diaspora]. U: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy. T. 7. Kyiv, s. 662–665. [In Ukrainian].

BAZYLEVSKYI, M, 1952, Hetmanova Oleksandra [Hetmanova Oleksandra] // Ranok, 1, s. 2–5. Available from: <https://libraria.ua/numbers/909/39471/> [In Ukrainian].

1946, Vzaiemyny z zaokeanskoiu Ukrainoiu...do ukrainsiv amerykanskooho kontynentu [Relationship with overseas Ukraine to Ukrainians of the American continent] // Biuletен dopomohovoi informatsiinoi sluzhby 1, s. 3. Available from: <https://libraria.ua/numbers/1070/80834/> [In Ukrainian].

1946, Zvit z diialnosti TsPUE za dva misiatsi, podanyi na zasidannia Rady TsPUE 10 lypnia b. r. v Auhsburzi [Resolution of activity of CPUE for two months, filed on assembly meeting from 10 July w. y. in Auhsburg] // Biuletен dopomohovoi informatsiinoi sluzhby. 5, s. 3. Available from: <https://libraria.ua/numbers/1070/80826/> [In Ukrainian].

1947, Zvity naukovykh ustanov i orhanizatsii za 1945–46 roky [Resolution of science institution and organizations in 1945–46] // Litopys VUAN, 4, s. 6–10. Available from: <https://libraria.ua/numbers/1082/80950/> [In Ukrainian].

MARUNIAK, V., 1985, Ukrainska emihratsiia v Nimechchyni ta Avstrii po druhii svitovii viini, [Ukrainian emigration in Germany and Austria after the Second World War]. T. 1. Miunkhen: Akadem. vyd-vo d-ra Petra Beleia. [In Ukrainian].

1946, Orhanizatsiia i kharakter biblioteky [Organisation and character of the library] // Litopys VUAN, 1, s. 10–12. Available from: <https://libraria.ua/numbers/1082/80952/> [In Ukrainian].

1946, Osvita-Mystetstvo, [Education-Art] // Biuletен dopomohovoi informatsiinoi sluzhby, 2, s. 9–11. Available from: <https://libraria.ua/numbers/1070/80830/> [In Ukrainian].

1946, Stattia bez nazvy [Article without title] // Litopys VUAN, 1, s. 1–9. Available from: <https://libraria.ua/numbers/1082/80952/> [In Ukrainian].

SMOLII, V. A. та ін., 2015, Kulturna spadshchyna v konteksti «Zvodu pamiatok istorii ta kultury Ukrainy» [Culture heritage in context of the «Vault of attractions of history and culture of Ukraine»] Kyiv: Instytut Istorii Ukrainy. [In Ukrainian].

STRILCHUK, L., 2016, Prosvitnytska diialnist ukrainskoi intelihentsii v taborakh dla peremishchenykh osib u zakhidnykh okupatsiinykh zonakh (1944–1951 rr.) [Outreach and awareness-raising activity of the Ukrainian intellectuals in the camps for displaced persons in the Western Occupation Zones (1944–1951)] // Naukovyi visnyk Skhidnoieuropeiskoho universytetu, 3, s. 69–74. Available from: [http // esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/9521](http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/9521) [In Ukrainian].

TIURMENKO, І. І., 2018, Dokumentalna ukrainika pro stanovyshche ukrainskykh peremishchenykh osib u povoiennii Evropi [Documentary Ukrainica on the situation of displaced persons in Post-War Europe (1945–1957)] // Eminaк: naukovyi shchokvartalnyk, 3(23), Т. 2, s. 51–57. Available from: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/37529> [In Ukrainian].

1948, Ukrainska Vilna Akademiia Nauk v 1947 r. [Ukrainian Free Academy of Science in 1947] // Litopys VUAN, 3, s. 5–17. Available from: <https://libraria.ua/numbers/1082/80951/> [In Ukrainian].

**Преса української еміграції у повоєнній Німеччині (1945–1948 рр.)
як джерело до вивчення історико-культурної спадщини української діаспори**

У статті колекція періодики таборів для переміщених осіб та преси української еміграції 1945–1948 років розглядається як джерело до вивчення історико-культурної спадщини української діаспори. Підкреслено, що не зважаючи на складні повоєнні умови, українські емігранти, займались не лише забезпеченням матеріальних потреб, але й опікувались збереженням своєї культурної спадщини. Зазначається, що цей процес відбувався в постійній боротьбі з радянською репресивною системою, яка прагнула повернути в Україну найбільше число переміщених осіб. Однак, свідома українська інтелігенція, маючи різні політичні погляди, але об'єднана українською національною ідеєю створила у повоєнний період, зокрема у Німеччині, значну історико-культурну спадщину, частина якої оцінена на сторінках періодичних видань української діаспори. На основі періодичних видань проаналізовано чисельність, соціальний склад українських емігрантів після Другої світової війни у Німеччині та Австрії, зокрема Бюлетеня допомогової інформаційної служби. Розглянуто процес створення навчальних закладів, архівів та бібліотек у Німеччині в 1945–1948 рр. Значну увагу приділено аналізу періодичного видання «Літопису УВАН», на основі якого здійснено дослідження діяльності музею-архіву, наукової бібліотеки та «Товариства охорони українських пам'яток на чужині» при Українській Вільній Академії Наук у Німеччині. Також заслуговує на увагу діяльність Науково-дослідного Інституту Української Мартирології при Лізі Українських політв'язнів (НДІУМ).

Вивчення проблематики україномовної періодики української діаспори дає змогу сформулювати у студентів джерелознавче бачення щодо участі діаспори в збереженні культурної спадщини та її подальшого використання у туристичній діяльності.

Ключові слова: історико-культурна спадщина української діаспори, періодична преса, переміщені особи, бібліотека.

Kuzina Natalia, PhD (history), associate professor of Department of Ethnology and Local History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Кузіна Наталія, кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5407-7236>

Received: 24-04-2020

Advance Access Published: May, 2020